

001	002	003	004	005	006	007	008	009	010	011	012	013	014	015	016	017	018	019	020	021	022	023	024	025	026	027	028	029	030	031	032	033	034	035	036	037	038	039	040	041	042	043	044	045	046	047	048	049	050	051	052	053	054	055	056	057	058	059	060	061	062	063	064	065	066	067	068	069	070	071	072	073	074	075	076	077	078	079	080	081	082	083	084	085	086	087	088	089	090	091	092	093	094	095	096	097	098	099	100
-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----

Perjantaina 12. huhtikuuta 2013

MAASEUDUN TULEVAISUUS

15

VIIKONVAIHDE

PERJANTAIVIERAS

Kiehtovat kuppikivet

Lempäälässä asuva Veikko Matinolli on koonnut kaikki Suomen tunnetut kuppikivet kirjoihin ja kansiin. Siis teokseksi Suomen kuppikivet 1–2, jossa kuppikivet on valokuvattu, mitattu sekä kuvattu sanallisesti. Myös niiden sijainti on esitetty, samoin kuin on arvioitu kivien muita seikkoja.

Miten tuollaiseen 15 vuotta kestäneeseen urakkaan tulee ryhtyneeksi? Sitä kysyy Matinolli itseltäänkin ja vastaa pilke silmässä:

”Tällainen harrastus on erittäin antoisa veruke viihtyä pitkään kauniissa maisemassa vesistön varrella. Kuppikivi- en etsiminen on lukemista ja suunnistamista, kysymistä ja kuuntelua. Löytämisen riemu palkitsee ja on harrastuksen paras anti. Ei pidä unohtaa saavutettua hyvää terveyttä, mie- lenrauhaa ja itsensä tarpeelliseksi tuntemisen tunnetta...”

Kuppikiviä oli tiedossa kirjan painoon saattamisen aikaan 472 kohdetta, kaikkiaan 15 maakunnan alueella. Huikea määrä – ja uusia kuppikiviä löytyy joka vuosi.

Kupin teko kestää päivän

Miksi näitä kuppikiviä tehtiin? Kuppien tekohan tiedetään vaivalloiseksi ”menoksi läpi harmaan kiven”. Veikko Matinolli kertoi joskus kokeilleensa pyörittämällä jousipora- tekniikalla kovinta mahdollista puuta eli omenapuun pätkää hiekanmurujen päällä ”porana” ja kupin aihioon vetä aina lisäten. Aikaa meni yhden kupin tekon täysi kesäinen päivä.

Kuppikiven kuppi on ollut muinaisen maatalouden uskomusjärjestelmään kuulunut vuosirituaalien fokus. Tar- koituksena oli turvata talon ja talossa elävän väen menestys ja onni.

Kuppi oli yhteys tuonpuoleiseen, käytännössä esi- isiin. Siihen tuotiin kaikkea ensimmäistä: uutispuuroa, rasvaa ja poikineen lehmän ternimaitoa. Jopa äidinmaidon ensi pisa- roita tirskauteittiin siihen, jotta vauvalle tulisi hyvä elämä.

Suomessa on muuten ohimennen sanoen ollut vielä 1900-luvulla muuan kättilö, joka kantoi mukanaan pientä kuppikiveä, jonka kuppiin sitten äidinmaitoa lypsettiin. Tämä oli osa synnytyksen normaalikäytäntöä.

Kuppikivi on osa maataloushistoriaa. Se on yleensä, kalastuspaikkoja lukuun ottamatta, sijainnut lähellä taloa ja peltoja. Usein kivi on selvästi osa kalmistoa eli hiittä. Esteettisesti moni kivi tapaa olla ”maiseman voimapiste”.

Kalmistojen arkeologisen tutkimuksen kautta voidaan päätellä jotain kuppikiven tekoajasta. Osa Suomenkin kuppikivistä palautunee pronssikaudelle!

Kalliopiirrokset kuppikivissä

Veikko Matinollin kuppikivi-kirja on paitsi maallikkoa puhutteleva, myös laajin materiaalikokooma tästä aiheesta. Mutta sen lisäksi tekijä tulee osoittaneeksi, että näillä kivillä on ainakin tekninen yhteys kalliopiirroksiin.

Kuppikiviin on nimittäin toisinaan hakattu kuvioita: käärmkeit, tikku-ukkoja, kaloja, laivoja, hirsvensarvia ja ”aurinkokuntia”. Toisinaan kuppeja on yhdistetty urilla toisiinsa.

Tässä kohtaa tekee mieli resuneerata. Entäpä jos kää- meeksi tulkittu väkiviiva onkin salama, Ukko Ylijumalan tunnus? Entäpä jos kupista toiseen kulkeva ura osoittaa, että alkuperäisestä talosta onkin perustettu lähelle uudistalo?

Voisiko kuppien sijainti suhteessa toisiinsa olla jopa kartta talojen paikoista?

Ja se tärkein kysymys: edustavatko kuppikivien piirrokset jatkumoa joka yltää kalliopiirroksiin asti?

JUHA KUISMA on kylien liike- toiminta-asiamies.

» Kuppikiven kuppi on ollut muinaisen maatalouden uskomus- järjestelmään kuulunut vuosirituaalien fokus. Tarkoituksena oli turvata talon ja talossa elävän väen menestys ja onni.

YRTTIMAAN TARINOITA

Yrteistä ranskalaisin

Rakuuna on yrteistä ranskalaisin. Se kuuluu niin fines herbes -mausteseikoitukseen kuin béarnaise- ja hollandaise- kastikkeisiin.

Rakuunan nimi on yhdistetty käärmeksiin. Aiemmin luultiin, että rakuunan ohuilla lehdistä voisi parantaa käärmeenpurausun.

Rakuunaa on kahta muunnosta, ranskalaista ja venä- läistä. Ranskalainen on näistä maultaan hienostuneempi ja talvenkestävyydeltään heikompi. Venäläinen muunnos kasvaa puolitoistametriseksi pujoa muistuttavaksi pensaak- si, ranskalainen jää huomattavasti pienemmäksi.

Ranskalaista rakuunaa voi lisätä vain pistokkaista ja vanhoja kasveja jakamalla. Niinpä kaupassa myytävät rakuunasiemenet ovat aina venäläistä rakuunaa, vaikka myyjä muuta väittäisi.

Sodankäynnissä rakuunalla on tarkoitettu sotilasta, joka liikkui hevosella mutta jalkautui taistelun ajaksi. Muistona tästä taistelutavasta on Lappeenrannassa yhä joukko-osasto nimeltä rakuunaeskadroona.

Rakuunat ilmestyivät taistelukentille 1500-luvun Rans- kassa. Samoihin aikoihin yleistyä rakuunan käyttö maustee- na.

Puolustusvoimien nettisivuilta löytyy ohje rakuunalei- vokseen, jota ei kuitenkaan mausteta rakuunalla. Leivos leikataan kauluslaatan muotoisiin paloihin ja koristellaan suklaisilla hevosenkengillä, ranskanpastilleista tehdyillä luutnantinratsoilla tai muulla rakuunatilpehööriillä.

TOPI LINJAMA

Suomalaiset ovat urheilu- ja museokansaa. Ei siis ihme, että maasta löytyy kymmenkunta urheilumuseota.

Hiihto- ja jääkiekkomuseota hoidetaan ammattimaisesti, samoin Suomen Urheilumuseota. Moni muu on syntynyt harrasta- japohjalta.

Niissä tehdään älyttömän arvokasta työtä”, kehaisee osas- tonjohtaja **Kaisa Laitinen** Suo- men Urheilumuseosta.

Pieniä museoitu pidetään auki talkoovoimin, porukalla tai yksinään. Puuhamiehet ovat usein eläkkeellä. Pelkona on, löytykö museoilte jatkajia. Kokoelmien kerääminen on ollut monelle elämäntyyli.

Intendentti **Riitta Forsma- nin** mukaan museoiden tulevai- suus näyttää selvältä.

”Uusia tulee”

Uusimpia urheilumuseoitu ovat

2000-luvulla avatut koripallo- ja melontamuseo.

Forsman arvelee, että urhei- lumuseoitu syntyy lisää. Golf- museosta on puhuttu pitkään. Myös Kuopion talviurheilumu- seo on ollut mietinnässä.

Sijainti liittyy yleensä lajin historiaan. Forsmanin mukaan urheilumuseoilla on merkittä- viä kokoelmia.

”Esimerkiksi hevosurheilu- väki on ottanut Hevosurheilu- museon luottopaikaksi, sinne on tullut hienoja lahjoituksia. Ypäjällä on lisäksi erikoisosaa- mista konservointiin.”

Jokainen laji ei kuitenkaan tarvitse omaa museota, Fors- man muistuttaa. Suomen Ur- heilumuseolle kuuluu kaikki urheilu.

Helsingin näyttelytilojen li- säksi museo ylläpitää Turussa **Paavo Nurmen** kotitaloa.

PAULA TAIPALE

Hiihtoliitto lahjoitti kuuluisan lääkärilaukun museolle.

Urheilumuseo pystyyn harrastajapohjalta

Urheilu herättää tunteita. Sa- moin tekevät siihen liittyvät esineet – mikseivät myös maut.

Suomen Urheilumuseo jär- jestää vanhuksille muistelutyö- pajoja Helsingin vuoden 1952 olympialaisista. Niissä tarjotaan muistelun tueksi Coca-Colaa.

Juoma tuli Suomeen olympia- vuonna. ”Työpajoissa on käynyt ihmisiä, jotka ovat maistelleet si- tä 1952”, kertoo museon toimin- nasta vastaava osastonjohtaja **Kaisa Laitinen**.

Helsingin olympialaisiin liitty- vä esineistö, soihdut, valokuvat ja muistoesineet, ovat museon perusnäyttelyn kulmakiviä, ku- ten myös **Paavo Nurmen** ”kul- lattu” piikkari ja sekuntikello.

Oman aikansa tunnukset ”Lätsä-Pekan lätsä kertoo omas- ta ajastaan. Se on 1970-luvulla urheilua seuranneelle ’vau’”, Laitinen esittelee juoksija **Pekka Päivärinnan** tavaramerkkiä.

Hiihtoliiton lääkärinlaukuu palauttaa mieleen Lahden 2001 MM-hiihtojen dopingsotkun. **Matti Nykäsen** mitalikokoelma taas muistuttaa, että mies on tehnyt muutakin kuin laulanut ja istunut vankilassa.

Urheilumuseo osti mäkimi- hen viisi olympia-, 15 maailman- mestaruus- ja 22 suomenmesta- ruusmitalia kansalaiskeräyksen tuotoilla 1990-luvun puolivälis- sä. Ne olivat velkojen panttina.

Keräys tuotti yli 200 000 markkaa, ja Nykänen pääsi ve- loistaan.

”Matti on ollut tyytyväinen. Hän on sanonut, että nämä ovat nyt oikeassa paikassa”, sanoo Laitinen.

Stadionilta kerran evakkoon Urheilumuseossa riittää aamu- päivällä liikettä. Maanantaina museota kiertää koululaisryhmä, tiistaina opiskelijat pystyttävät uutta näyttelyään.

Helsingissä Olympiastadionin tornin juuressa sijaitseva museo viettää elokuussa 70-vuotisjuh- laansa.

Ennen stadionia museo sijaitsi väliaikaisesti kahdessa koulussa. Jatkosodan keskelle elokuussa 1943 avautunut museo joutui vielä vuonna 1944 pakkaamaan kokoelmansa ja lähtemään evakkoon. Se avattiin 1945, kun pommitusten runtelemat näyt- telytilat oli saatu kuntoon.

Kävelysauvat 1990-luvulla Pian seiniä järjestää remontti. Olympiastadionia aletaan kun- nostaa vuoden 2015 lopussa. Mu-

70-vuotisjuhiaan elokuussa viettävä Suomen Urheilumuseo osti Matti Nykäsen mitalit 90-luvulla kansalaiskeräyksen tuotoilla.

Urheilumuseoitu Suomessa

- 1 Suomen Urheilumuseo, Olympiastadion, Paavo Nurmen tie 1, Helsinki
- 2 Hiihtomuseo, Urheilukeskus, Salpausseläntie 8, Lahti
- 3 Suomen Jääkiekkomuseo, Vapriikki, Alaverstaantie 5, Tampere
- 4 Suomen Jalkapallomuseo, Kanavanranta 3, Valkeakoski
- 5 Koripallomuseo, Kotkan pääkirjasto, Kirkkokatu 24, Kotka
- 6 Suomen Nyrkkeilymuseo, Aleksanterinkatu 26 B, Tampere
- 7 Suomen Hevosurheilumuseo, Ypäjän Hevosopisto, Kerhotie 11, Ypää
- 8 Suomen pesäpallomuseo, Kangastie 7, Vimpeli
- 9 Keihäsmuseo, Kultakaramiikan myymälä, Putaanportti, Pihtipudas
- 10 Varalan liikutamuseo, Varalankatu 36, Tampere
- 11 Suomen melontamuseo, Retki- ja kuntomelontakeskus Kahvisaari, Lahti

HISTORIA

Sirkuspainista lumilautailuun

Suomalaisella urheilulla on armeijan kautta pitkät perinteet. Haapamiemen upseerikoulussa 1814 sotilas- kasvatus tapahtui vahvasti urheilujärjellä.

Sirkuksissa oli jo hyvin varhain ammattimaisia voima- miehiä ja painijoita.

Voimistelu tuli oppikoulujen ohjelmiin vuonna 1843.

Naiset perustivat oman voimisteluliiton 1899. Ensimmäinen voimistelun ja urheilun keskusjärjestö perustettiin 1906.

Moderni urheilu tuli Suomeen 1800-luvun lopussa hevos- kilpailujen muodossa. Se on kaupunkikulttuurin ilmentymä: tapahtumissa on yleisöä ja ihmisillä on vapaa-aikaa.

Pikalustelu toi Suomeen ensimmäiset kansainväliset mestaruudet, 1898 Euroopan- ja 1905 maailmanmestaruuden.

Joukkuelajeja alettiin harrastaa Suomessa 1900-luvulla.

Moderni urheilu levisi maaseudulla nopeasti suomalaisuusaatteen ja itse- näisyyskampailun myötä. Urheilukilpailuja alkoi tulla maalle 1920–30-luvuilla.

Olympiemenestys oli 1920-luvulle asti painijoiden ja juoksijoiden varassa.

Mäkihyppy nousi talvi- olympialaisissa ykköslajiksi 1950-luvulla.

2000-luvulle tultaessa suosioon ovat nousseet alppi- lajit: freestyle ja lumilautailu.

jatkuu seuraavalla sivulla ➡